

Ansvarsforholdet mellom styret og revisor i aksjeselskaper¹

Med fokus på årsregnskaper og formuesforvaltningen

Advokatfullmektig
Ida Carine Stavnes
Advokatfirmaet Mørch

Artikkelen omhandler spørsmål vedrørende ansvarsforholdet mellom styremedlemmer og revisor, særlig knyttet til avleggelse av årsregnskapet og formuesforvaltningen. Hvilken betydning har det at styret er underlagt et alminnelig culpaansvar mens revisor er underlagt profesjonsansvar? Hvordan korresponderer styrets tilsyns- og forvaltningsplikter med revisors rolle som finansiell kontrollør? Hvordan vektlegges årsregnskapet og formuesforvaltningen av regnskapsbrukerne? Hva er individuelle plikter for styret og revisor, og hva er felles? Og når

både styret og revisor har medvirket til samme skade, hvem skal dekke tapet?

1. Innledning

1.1. Temaet

Styret og revisor har enkelte sammenfallende plikter, og ansvaret er i noen grad overlappende. Når styret og revisor har medvirket til samme erstatningsbetingende skade, hefter de solidarisk, jf. skl. § 5-3 første ledd.² Det blir imidlertid svært ofte reist sak utelukkende mot revisor, uten at styremedlemmene blir holdt ansvarlige. Den mest nærliggende forklaring er nok at revisor har ansvarsforsikring og således er mer søkegod.³ Andre forklaringer kan være

1. Artikkelen bygger på min masteroppgave skrevet høsten 2013 ved Universitetet i Oslo med tittelen «Forholdet mellom styrets erstatningsansvar og revisors profesjonsansvar i aksjeselskaper». Stor takk til høyesterettsdommer dr. juris Kristin Normann for veiledning og inspirasjon i forbindelse med skriving av masteroppgaven. Takk også til statsautorisert revisor Torbjørn Tronsrud i Revisjonsfirmaet Flattum & Co for verdifulle innspill.

2. Lov om skadeserstatning (skl.) av 13. juni 1969 nr. 26.

3. Revisjonsloven § 3-7 første ledd nr. 4, jf. også Hans Cordt-Hansen, Henning A. Siebke og Espen Knudsen: Revisorloven med kommentarer (4. utgave, 2010) s. 357.

at kravet til aktsomhet som følge av revisors profesjonsansvar er strengere enn kravene til styremedlemmene, eller at styrets plikter synes mer uklare.

Etter ansvarshjemlene i asl. § 17-1 og revl. § 8-1 kan styremedlemmer og revisor bli erstatningsansvarlige overfor selskapet, aksjonærene, kreditorene og andre for skade eller tap disse påføres ved at vedkommende forsettlig eller uaktsomt begår feil under utøvelsen av vervet eller oppdraget.⁴

Hjemlene er generelt utformet og gir isolert sett begrenset veiledning med hensyn til ansvarsrammene. Et stykke på vei vil likevel pliktreglene være klargjørende. Særlig viktige er asl. § 6-12 og § 6-13 om styrets forvaltnings- og tilsynsansvar samt forsvarlighetsstandarden etter asl. § 3-4 og § 3-5, og revl. § 5-1 til § 5-6 om revisors plikter ved årsregnskapsrevisjonen. Hertil kommer at det gjelder en egen faglig standard for revisorer som utfyller lovreglene.⁵

1.2. Funksjonsfordelingen mellom styret og revisor

Styret er selskapets ledende organ, valgt av generalforsamlingen. Dets rolle og funksjon er å representere selskapet i alle dets anliggender, samt lede selskapets drift og økonomistyring.⁶

Revisors oppgave er å foreta en uavhengig og selvstendig kontroll av at årsregnskapet er avlagt i samsvar med lov og forskrifter, at det gir et riktig bilde av sel-

skapets økonomiske situasjon og at det ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.⁷

Styret og revisor har dermed grunnleggende forskjellige funksjoner: Styret er det operative selskapsorganet som skal besørge ledelse og drift av selskapet, mens revisor skal kontrollere og påse at selskapet drives i samsvar med lovgivningen. Disse grunnleggende forskjellene har betydning for ansvarsforholdet mellom dem.⁸

1.3. Årsregnskapets formål og virkning

Enkelt forklart gir årsregnskapet en oversikt over selskapets inntekter og utgifter, eiendeler og gjeld.

Årsregnskapet har en rekke formål. Først og fremst skal det gi innsyn i og åpenhet rundt et selskaps finansielle situasjon – primært til opplysning for regnskapsbrukerne – slik at disse kan fatte trygge beslutninger basert på den informasjon som regnskapet gir. Som jeg vil komme tilbake til, er det disse aktørene som ansvarsreglene primært tar sikte på å verne.⁹

Årsregnskapet har også andre formål, eksempelvis kontroll- og verdsettingsformål.¹⁰ Regnskapsinformasjonen skal kunne brukes til kontroll og oppfølging av oppnådd verdiskapning og til å lage prognoser om fremtidig avkastning, samt å gi informasjon om eventuell fordeling eller utdeling av avkastningen i selskapet.¹¹

4. Lov om aksjeselskaper av 13. juni 1997 nr. 44 og lov om revisjon og revisorer av 15. januar 1999 nr. 2.

5. At revisor er pålagt å følge standarden om «god revisjonsskikk» følger så vel av revl. § 5-1 som av de internasjonale revisjonsstandarder (forkortet ISA).

6. Med unntak av de oppgaver som hører under eventuell daglig leder, jf. asl. § 6-14.

7. NOU 1997:9 s. 77.

8. Se punkt 3.

9. Se punkt 3.3.1.

10. Anne B. Lyngdal og Tonny Stenheim: Regnskapet som teknisk faktor ved fastsetting av fri egenkapital. I: TFF nr. 1/2013 s. 38.

11. Se punkt 3.4.3 om ansvaret for formuesforvaltningen og punkt 3.4.4 om forutsetning for fortsatt drift.

2. Ansvarsgrunnlaget

2.1. Alminnelig skyldansvar for styremedlemmer

Ansvarshjemmelen i asl. § 17-1 første ledd lyder slik:

«Selskapet, aksjeeier eller andre kan kreve at daglig leder, styremedlem, medlem av bedriftsforsamlingen, gransker eller aksjeeier erstatter skade som de i den nevnte egenskap forsettlig eller uaktsomt har voldt vedkommende.»

Ansvarshjemmelen er en kodifisering av det alminnelige culpaansvaret. Bestemmelsen gir anvisning på at ansvar kun kan bli aktuelt dersom det er noe å bebreide vedkommende styremedlem for en begått handling eller unnlatelse.¹²

2.2. Profesjonsansvar for revisor

2.2.1. Ansvarshjemmelen

Ansvarshjemmelen i revl. § 8-1 første ledd lyder slik:

«Revisor plikter å erstatte skade som denne forsettlig eller uaktsomt har voldt under utførelsen av sitt oppdrag.»

I tillegg er revisor underlagt profesjonsansvarets strenge aktsomhetsnorm, jf. Rt. 1993 s. 1399.¹³ Culpabedømmelsen skjer etter en spesiell faglig målestokk med utgangspunkt i kravene til «god revisjonsskikk» og «beste skjønn».

Selv om revisors profesjonsansvar er strengt, forventes det ikke at revisjonen skal være perfekt. Eksempelvis utløser ikke enhver overtredelse av «god revisjonsskikk» ansvar, jf. Rt. 2003 s. 696. De faglige krav

12. Dette er culpanormens subjektive element, se Kristin Normann Aarum: Styremedlemmers erstatningsansvar (1994) s. 187.
13. Se også bl.a. Rt. 1988 s. 7, Rt. 1989 s. 1318, Rt. 1996 s. 407, Rt. 2002 s. 286 og Rt. 2000 s. 679.

må følgelig ses i forhold til oppdragets kompleksitet, omfang og forsvarlig ressursbruk. I tillegg består regnskapsrevisjonen av en god del skjønnsutøvelse. Det avgjørende må være om revisor har utvist et rimelig skjønn.¹⁴

Profesjonsansvaret for revisor kan oppleves som strengere enn for andre profesjonsutøvere, eksempelvis advokater.¹⁵ Revisor er etter hvert pålagt vidtgående plikter i vern av det offentlige og kapitalmarkedet, som kommer i tillegg til den valgte revisors plikter overfor klienten – selskapet. Dette har sammenheng med revisors rolle som objektivt og uavhengig kontrollorgan.¹⁶ For at revisjonen skal kunne oppfylle sitt formål – å være en kvalitetssikret bekreftelse på selskapets økonomiske stilling – må både selskapet og omverdenen ha tillit til revisor. Dette oppnås best ved at revisor faktisk er og fremstår utad som objektiv og uavhengig av selskapet og alle øvrige interessenter rundt selskapet.¹⁷

2.2.2. Betydningen av revisors oppdrag

Ved vurderingen av om revisor har opptrådt tilstrekkelig aktsomt, kan det være relevant å se nærmere på oppdragets art.

Et klart skille går mellom ordinær, lov-pålagt revisjon av årsregnskapet og spesialoppdrag. Typiske eksempler på spesial-

14. Viggo Hagstrøm: Regnskapsmessig estimering og privatrettslig bundethet og ansvar. I: LoR (34. årgang, 1995) s. 385.
15. Forskjellene mellom advokatens og revisors funksjoner – at advokaten skal ivareta klientens interesser mens revisor gjennom sin uavhengighet skal ivareta interessene til *både* brukerne av regnskapsinformasjonen og selskapet – innebærer at aktsomhetsnormen for revisor i praksis er strengere fordi han er pålagt flere ansvarsområder.
16. Selvstendige krav til revisors objektivitet og uavhengighet er forankret i revisorloven og kravene til «god revisjonsskikk».
17. NOU 1997:9 s. 27.

oppdrag er rådgivning ved skattemotiverte transaksjoner, gjennomføring av kapitalforhøyelser, fusjoner/ fisjoner eller konsernbidrag.

Jo mer «spesielt» oppdraget er, desto strengere krav må stilles til revisors akt-somhet, ettersom spesialoppdragene faller utenfor den ordinære revisjonen og er noe revisor påtar seg særskilt. Ved rådgivning om eksempelvis skattemessige posisjoner, må det forutsettes at revisor har en skattekompetanse som overstiger nivået for en «vanlig» revisor.

2.2.3. Nærmere om den ordinære, lovpålagte revisjon

Etter revl. § 5-1 første ledd er revisors overordnede oppgave å «vurdere om årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i samsvar med lov og forskrifter, og om den revisjonspliktiges ledelse har oppfylt sin plikt til å besørge ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger i samsvar med lov og forskrifter».

Revisor skal vurdere om opplysningene i årsberetningen, forutsetning om fortsatt drift og forslag til anvendelse av overskudd/tapsdekning samsvarer med lovgivningen, og om opplysningene er konsistente med årsregnskapet. Revisor skal også kontrollere at formuesforvaltningen i selskapet er ordnet på betryggende måte og underlagt en forsvarlig internkontroll.

I praksis er det ofte slik at revisjonsoppdraget er et løpende arbeid gjennom regnskapsåret og som i stor grad bygger på kommunikasjon mellom revisor og selskaps ledelse. Revisjonen er således ikke nødvendigvis begrenset til *etterfølgende* kontroll, men utgjør vel så mye løpende analyser og vurderinger gjennom regnskapsperioden.

Revisor har ansvar for at regnskapet ikke er beheftet med vesentlige feil, jf. ISA 320 punkt 2. Med vesentlige feil forstås:¹⁸

«Feilinformasjon, herunder utelatelser, dersom de, enkeltvis eller samlet, rimelig kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som treffes av brukerne på grunnlag av regnskapet.»

Hva som regnes som vesentlig feil, beror ofte på om det foreligger særlige forhold ved virksomheten som foranlediger ytterligere eller spesielle revisjonshandlinger.

Revisor anslår vesentlighets- og revisjonsrisikoen ut fra et profesjonelt skjøn gjennom såkalte referanseverdier, jf. ISA 320 punkt A3. Faktorer av betydning for referanseverdien er først og fremst regnskapselementene, eksempelvis selskapets utestående fordringer, lån til nærstående, om selskapets egenkapital er forsvarlig, hvordan eierstrukturen er og resultat før skatt. Disse indikatorene står sentralt ved vurderingen av selskapets økonomiske situasjon. Andre faktorer kan eksempelvis være hvor i livssyklusen selskapet befinner seg, virksomhetens art, organisering og finansieringsmåte, jf. ISA 320 punkt A3.

Aktsomhetskravene er særlig strenge ved kontroll av skatter og avgifter. Begrunnelsen er at feil eller misligheter kan eksponere selskapet for betydelig økonomisk og omdømmemessig tap, at feil i innrapporteringen kan medføre straffansvar og at kontrollområdet faller direkte under ett av revisjonens hovedmål, som selskapsledelsen ofte mangler kunnskaper om.

Oslo byrett hadde i 1996 til behandling spørsmål om en tidligere revisor i en forening hadde opptrådt uaktsomt ved ikke å sette seg inn i nye merverdiavgiftsregler for

18. Se også Bror Petter Gulden: Kommentarer til revl. § 5-2, Gyldendal Rettsdata note 87 i.f.

bestemte varer.¹⁹ Retten tok utgangspunkt i dagjeldende styrevedtak fra Revisorforeningen – nå revisjonsstandardene – som skjerpet kravene ved kontroll av skatter og avgifter, og den uttalte:

«Når det gjelder de konkrete forhold i denne sak, anser retten at det i utgangspunktet er klart at revisors kontrollansvar innbefatter spørsmålet om virksomheten har behandlet de aktuelle publikasjoner i samsvar med avgiftslovgivningen. Spørsmålet om publikasjoner som virksomheten utgir er gjenstand for merverdiavgift, må anses som et relativt sentralt spørsmål i.f.t. revisors oppgaver. Det er dessuten et spørsmål hvor en generelt ikke kan forvente stor kompetanse hos ledelsen, heller ikke i dette tilfellet.»

Retten konkluderte med at plikten til å sette seg inn i nye merverdiavgiftsregler særlig var viktig når «spørsmålet har vesentlig betydning for selskapets økonomiske stilling». Illustrerende er bl.a. at feil skatteinnberetning kan være straffbart. Et restkrav på skatt eller avgift kan også være av vesentlig størrelse, og skadeevnen er derfor potensielt betydelig. Høyesterett ser ut til å dele oppfatningen om at korrekt behandling av spørsmål om merverdiavgiftsberegning ligger innenfor revisors primæransvar ved regnskap og årsoppgjør, jf. Rt. 2008 s. 1007.

I et tilfelle som i den ovennevnte dom fra Oslo byrett, vil revisor vanskelig komme unna erstatningsansvar når han forholder seg passiv. Retten vektla at jo mer kompliserte og usikre reglene var, desto større var oppfordringen til å foreta undersøkelser for å forsikre seg om at man anvendte dem riktig. Jo mer direkte innvirkning reglene har på regnskapets opplysninger, desto strengere krav stilles også til revisor, jf. ISA 250 punkt 6 litra a.

19. Dom av 28. november 1996 (95-09744 A/44).

3. Ansvarsfordelingen

3.1. Lovfestet krav om årlig møte – pliktutløsende for revisor eller styret?

Etter revl. § 2-3 første ledd skal styret og revisor møtes minst én gang årlig uten at representanter fra den daglige ledelse er til stede. Et siktemål er å avdekke mangelfull informasjon, samtidig som styrets forvaltnings- og tilsynsansvar skjerpes. I tillegg til å bidra til økt åpenhet, skal bestemmelsen vanskeliggjøre regnskapsmanipulasjon og øke tilliten til foretakets finansielle rapportering.²⁰

Bestemmelsen er formulert som en skalregel og pålegger gjennomføringsplikt for så vel styret som revisor. Den kan dermed være et relevant moment i aktsomhetsvurderingen.

Regelen er imidlertid plassert sentralt i revisorloven, og mye tyder på at revisor har et særlig ansvar for å ta initiativ til møtet. Som det følger av ordlyden i revl. § 2-3 annet ledd, inntreer plikten først når det er noe å informere styret om. Det må være revisor som er nærmest til å ta stilling til når slikt møte etter omstendighetene er påkrevd. Som en følge av revisors rolle som kontrollinstans, må revisor i større utstrekning være oppmerksom på styrets arbeid enn motsatt.

Har revisor unnlatt å innkalle til møte, og det oppstår et erstatningsbetingende tap som kunne vært unngått om han hadde gitt tilstrekkelige opplysninger til styret, vil han normalt bli holdt ansvarlig idet kravet til årsakssammenheng er oppfylt.

20. NOU 2008:16 punkt 5.2.1.

3.2. Styrets plikter – særlig om forsvarlighetskravet og handleplikten etter aksjeloven

3.2.1. *Kravet til selskapets egenkapital og likviditet og regelen om styrets handleplikt*

Et av styrets viktigste ansvarsområder er å påse at selskapets egenkapital og likviditet til enhver tid er forsvarlig, jf. asl. § 3-4.²¹ En overvekt av de tilfeller hvor styremedlemmer har kommet i ansvar skyldes nettopp mangelfull eller uforsvarlig økonomistyring. Hvorvidt revisor deler dette ansvaret, kommer jeg tilbake til i punkt 3.4.3. Aksjeloven § 3-5 pålegger styret en særlig handleplikt dersom forsvarlighetskravet etter § 3-4 ikke lenger er oppfylt.

I forhold til ansvarsvurderingen er det særlig to spørsmål som er sentrale; hvor hyppig forsvarligheten av egenkapitalen/likviditeten må vurderes og hvilken betydning kriteriene «omfanget av og risikoen ved virksomheten» får ved vurderingen, jf. asl. § 3-5.

3.2.2. *Hvor hyppig må egenkapitalen/likviditeten vurderes i lys av forsvarlighetskravet?*

Problemstillingen i det følgende er hva som ligger i at selskapet «til enhver tid» skal ha en egenkapital og en likviditet som er forsvarlig, jf. asl. § 3-4.

Vurderingen får størst betydning i forbindelse med avleggelse av årsregnskapet, men også andre forhold kan tilsi en skjerpet oppmerksomhet fra styrets side. Hvor hyppig styret skal foreta vurderingen, vil henge sammen med konkrete forhold ved virksomheten. Er selskapet kapitalintensivt og opererer med store kontrakter, eksempelvis innenfor shipping, vil bufferbehovet være

21. Etter lovendring som trådte i kraft 1. juli 2013 skal også likviditeten i selskapet være forsvarlig.

langt større enn eksempelvis hos en blomsterforhandler eller et advokatfirma.

Det viktigste formålet bak bestemmelsen var og er fremdeles å gi «selskapets ledelse en påminnelse og oppfordring til å foreta fortløpende vurderinger av selskapets økonomiske stilling».²²

At vurderingene skal skje «fortløpende» tilsier at de skal foretas regelmessig. Én gang i året i forbindelse med regnskapsavleggelsen er trolig ikke tilstrekkelig. Ved enkelttransaksjoner som kjøp, leveranser og utdelinger må egenkapitalen vurderes konkret. Vurderingen består av en rekke forhold, og antakeligvis skal styret ha kontinuerlig fokus på egenkapitalens størrelse og forhold.²³

Forarbeidene synes å indikere at de siste lovendringene av § 3-4 innebærer at styret nå må vurdere om vilkårene er oppfylt ved *enhver* kapitaldisposisjon.²⁴

«Styret vil i mindre grad enn etter gjeldende lov kunne legge til grunn at en utbytteutdeling som er lovlig etter § 8-1, også vil stå seg i relasjon til § 3-4. Styret må foreta en selvstendig vurdering av kravene etter § 3-4 i forbindelse med utdelinger. I den sammenheng vises det for øvrig til departementets forslag om at det etter § 3-4 ikke bare skal stilles krav om en forsvarlig egenkapital, men også at selskapet skal ha tilstrekkelig likviditet.»

Etter dette er det trolig klart ansvarsbetingende om styret gjennomfører en kapitaltransaksjon uten å vurdere konkret om vilkårene etter § 3-4 er oppfylt.

22. Ot.prp. nr. 36 (1993-1994) s. 68 og Prop. 111L (2012-2013) s. 75.

23. Se Prop. 111 L (2012-2013) s. 77-78, Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 51 og Ot.prp. nr. 36 (1993-1994) s. 68.

24. Prop. 111 L s. 58-59. Selv om uttalelsen retter seg mot utdelinger, er det trolig grunnlag for å anta at det samme vil gjelde også andre kapitaldisposisjoner. Poenget må være at enhver disposisjon som er egnet til å påvirke selskapskapitalen, skal vurderes konkret.

3.2.3. Kriteriene «risikoen ved» og «omfanget av» virksomheten

Ordlyden i asl. § 3-4 og § 3-5 tilsier at det skjønsmessig må avgjøres om egenkapitalen er forsvarlig. Forsvarlighetskravet tar utgangspunkt i kriteriene «risikoen ved og omfanget av virksomheten». Spørsmålet er hvilken betydning disse kriteriene får ved vurderingen.

I forhold til kriteriet om «risikoen ved» virksomheten er det sentrale element om virksomheten er risikoutsatt, og eventuelt i hvor stor grad. Jo mer risikoutsatt virksomheten er, desto større må egenkapitalen være for å tilfredsstille forsvarlighetskravet. Sentrale momenter vil bl.a. være hvilken egenkapitalgrad selskapet har, om det er i en vanskelig likviditetsmessig situasjon, om selskapet er nystartet, driver konjunkturuttatt næring, utvider arbeidsstokken, om det har langsiktige eller kortsiktige kontrakter eller er i en ekspansjonsfase, eksempelvis ved oppkjøp av andre virksomheter.

LF-2006-118756 illustrerer risikomomentet. Selskapet drev med investering i finansielle instrumenter, og selskapets aksjekapital ble benyttet til sikkerhetsstillelse for investeringene. Virksomheten kan betegnes som høyrisikopreget. Ikke bare opererte virksomheten i et av de mer volatile markedssegmenter, men risikoen gikk direkte på kreditorernes dekningsobjekt – aksjekapitalen – og eksponerte således selskapet og aksjonærene for en betydelig tapsposisjon. I en slik situasjon blir aktsomhetskravene skjerpet. Jo mer eksponert selskapet er som følge av driftsrisiko, desto mer årvåkent må styret være.

Det må også vurderes om «omfanget av virksomheten» er proporsjonalt med størrelsen på egenkapitalen. Også her vil egenkapitalgraden, likviditetssituasjonen, lånegraden, antall ansatte, sammensetning av fremmedkapital samt tidsperspektivet på leveranse- eller innkjøpskontrakter være av

betydning.²⁵ Store selskaper har ofte behov for en romsligere økonomisk buffer, idet de normalt er kapitalintensive, opererer med langsiktige kontraktsforpliktelser og deltar i større og mer kapitalkrevende transaksjoner.

3.2.4. Oppsummering

Styret plikter å foreta fortløpende og kontinuerlige vurderinger av om både selskapets egenkapital og likviditet er forsvarlig bl.a. ut fra virksomhetens risiko, omfang, syklus og markedspåvirkninger. Hvor hyppig vurderingen skal foretas, beror på de konkrete omstendigheter. Utover regnskapsavleggelsen og ved kapitaldisposisjoner, vil sterke svingninger i markedet eller konjunkturnedganger være tydelige signaler til styret om å være ekstra påpasselig. Ettersom det er mange forhold som kan påvirke forsvarligheten, skal det ikke bare tas hensyn til den bokførte egenkapitalen og likviditeten, men det skal foretas en konkret helhetsvurdering av selskapets samlede reelle kapitalgrunnlag.²⁶

3.3. Revisors plikter

3.3.1. Revisors forhold til kapitalmarkedets aktører

På det overordnede plan er revisor å betrakte som tillitsmann for kapitalmarkedet.²⁷ Revisjonen skal først og fremst verne aktørene. Deres ulike interesser og behov vil variere med tilknytningen til selskapet.²⁸

Ettersom hovedformålet med revisjonen er å bidra til å forebygge misligheter/ feil, ivaretar revisjonen hensyn som å motvirke skatteunndragelser samt å oppdage og fore-

25. NOU 1996:3 s. 146.

26. NOU 1996:3 s. 102 og Prop. 111L (2012-2013) s. 146.

27. Kari Birkeland: Erstatningsansvar for revisorer. I: TFE nr. 1/ 2007 punkt 3.1.

28. NOU 1997:9 s. 63 (tabell 3).

bygge annen økonomisk kriminalitet.²⁹ Dette har særlig en side til hvitvaskingsreglene og regnskapsmanipulasjon, men også underslag, ufullstendig/ feilaktig klassifisering av transaksjoner og uriktig bruk av regnskapsprinsipper er blant de forhold som «mislighetene» omfatter.

Det kan spørres om hvor terskelen går for hva revisor objektivt sett bør oppdage. Når det er tale om såpass grove forhold at det nærmer seg misligheter, skjerpes revisors ansvar.

Etter ISA 240 punkt 6 er virkningene av revisjonens potensielle iboende begrensninger særlig betydelige ved feilinformasjon som skyldes misligheter fordi disse kan være særlig vanskelige å oppdage der det foreligger avanserte og planlagte kamouflasjer. Dette skjerper kravene til revisors årvåkenhet overfor regnskapselementer som ofte er gjenstand for unndragelser eller manipulasjon.

Ved konstaterte misligheter vil det derfor bli stilt strengere krav til de revisjonshandlinger som er foretatt, herunder substanskontroller.

3.3.2. *Revisors forhold til selskapets internkontroll og opplysninger gitt av ledelsen*

Et sentralt spørsmål er når revisor må foreta selvstendige substanskontroller og når det kan være tilstrekkelig å bygge på selskapets internkontroll.

Internkontrollen skal særlig sikre at selskapets finansielle rapportering er pålitelig og at bokføringen er korrekt. I mange tilfeller kan det være tilfredsstillende at revisor bygger på selskapets internkontroll, eksempelvis dersom han har god kunnskap om selskapets drift, rutiner og rapportering. Det kan da være mindre nødvendig å foreta

inngående selvstendige undersøkelser. Feil i regnskapet kan imidlertid ikke leses direkte ut fra regnskapsoppstillinger, men krever ofte undersøkelser av underliggende forhold, som revisjonen jo innebærer.

På den annen side vil internkontrollen også ha en viss iboende usikkerhet idet kontrollen er gjenstand for både skjønsmessige beslutninger og menneskelig svikt, jf. ISA 315 punkt A53.

Revisors forhold til internkontrollen ble vurdert i RG 1996 s. 22 (Kristiansand). Et finansieringsselskap krevde erstatning av selskapets administrerende direktør og revisor under henvisning til at regnskapene ikke viste de reelle tap. Begge ble imidlertid frifunnet.

Retten bemerket særskilt at revisor kunne bebreides for ikke å ha foretatt selvstendige vurderinger av den interne kontrollen, særlig når han i sine notater hadde betegnet internkontrollen som svak.³⁰ Dette måtte etter rettens oppfatning virke skjerpende. Retten la imidlertid til grunn at det kan være akseptabelt å bygge på interne kilder, spesielt der andre kilder mangler.

3.3.3. *Andre forhold som skjerper kravene til revisors aktsomhet*

Når det gjelder disposisjoner som har betydning for eller er egnet til å påvirke selskapskapitalen, er aktsomhetskravene til revisor i likhet med styremedlemmene skjerpet. At revisor og styret hefter objektivt og solidarisk for det som mangler av bekreftet innbetalt aksjekapital etter asl. § 2-19, uttrykker eksempelvis vekten av kreditorvernet idet aksjekapitalen representerer deres

29. Ot. prp. nr. 75 (1997-1998) s. 34.

30. Krav om selvstendige undersøkelser følger ikke bare av «god revisjonsskikk», men også uttrykkelig av revl. § 5-1.

særlige dekningsrett, jf. Rt. 1993 s. 1399 på side 1406.³¹

«Som nevnt er lovkravet om at revisor skal bekrefte aksjekapitalens innbetaling, en av flere bestemmelser som skal skape sikkerhet for at aksjekapitalen virkelig blir tilført selskapet. Aksjekapitalen – sammen med selskapets øvrige aktiva – kreditorenes dekningsobjekt, og som jeg allerede har pekt på, må det ansees like meget som en kreditorinteresse som en aksjonærinteresse at den er tilstede i selskapet. Det fremheves da gjerne også at hovedformålet med revisorbekreftelsen er å beskytte selskapskreditorenes interesser.»³²

Revisor plikter å undersøke om eksempelvis foretatte utdelinger i løpet av regnskapsåret er lovlige. Slike transaksjoner vil typisk ha betydning for egenkapitalen og derved for kreditorenes stilling. Revisor må eksempelvis vurdere om vilkårene for å utdele konsernbidrag etter asl. § 8-5 er oppfylt. Revisors forsømmelse av å undersøke eller vurdere lovligheten av slike disposisjoner, vil nok anses som grovt uaktsomt.

Også ved andre forhold som kan representere feil eller misligheter er aktsomhetsnormen skjerpet, eksempelvis den selvstendige undersøkelses- og rapporteringsplikt revisor er pålagt etter hvitvaskingsloven § 17 ved mistanke om hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger eller forhold som rammes av strl. § 147 a, § 147 b og § 147 c (terrorvirksomhet, terrorfinansie-

31. At ansvaret er objektivt innebærer at det ikke trenger å foreligge skyld. Det er for øvrig heller ikke krav om at selskapet er påført noe tap, og det er således ikke tale om en alminnelig erstatningsregel. Det bemerkes at bestemmelsen er endret etter at dommen er avsagt, slik at ansvaret nå ikke er et alminnelig erstatningskrav, men et garantiansvar, jf. Rt. 2009 s. 1032 avsnitt 42. Se også Rt. 2007 s. 220 avsnitt 31.
32. At reglene om beskyttelse av selskapskapitalen i første rekke er gitt av hensyn til kreditorerne følger også av forarbeidene til aksjeloven, jf. Ot.prp. nr. 36 (1993-1994) s. 45.

ring eller oppfordring og rekruttering til terrorisme).³³

Revisors rolle som tillitsmann for kapitalmarkedet, sammenholdt med hans oppgave med å forebygge at regnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon/ misligheter, fordrer at han foretar selvstendige og tilstrekkelige undersøkelser slik at den iboende risiko som regnskapene inneholder, blir redusert til et forsvarlig og akseptabelt nivå.

3.4. Sammenfallende plikter – noen utvalgte områder

3.4.1. Oversikt

Selv om styret og revisor har vesentlig forskjellige funksjoner, er det enkelte områder hvor de har helt eller delvis sammenfallende plikter. Oppgavefordelingen mellom dem er i utgangspunktet gitt, men undertiden kan grensene være uklare. Det er særlig tre ansvarsområder som i denne forbindelse skal trekkes frem; ansvaret for feil/misligheter i årsregnskapet (punkt 3.4.2), ansvaret for formueskontrollen (punkt 3.4.3) og ansvaret for forutsetningen om fortsatt drift (punkt 3.4.5).

3.4.2. Ansvaret for feil/ misligheter i årsregnskapet

3.4.2.1. Kort om sondringen mellom feil og misligheter

Feilinformasjon er fellesbetegnelsen på avvik eller uregelmessigheter i regnskapet, og kan enten skyldes utilsiktede feil eller misligheter.

Ifølge ISA 240 er skillet mellom feil og misligheter definert som «hvorvidt den underliggende handlingen som fører til feilinformasjonen i regnskapet er tilsiktet eller utilsiktet».

33. Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. av 6. mars 2009 nr. 11.

Misligheter kan ta mange former, og som jeg vil redegjøre nærmere for er det enkelte regnskapsposter som er særlig egnet for slike kamouflasjer. ISA 240 legger opp til avdekkelse av særlig to typer misligheter; feilinformasjon som resultat av uredelig regnskapsrapportering og feilinformasjon som resultat av underslag av eiendeler. Utover dette er det særlig fokus på korrupsjon, hvitvasking og annen økonomisk kriminalitet, som revisor også skal kontrollere på selvstendig grunnlag.³⁴

Det ligger i mislighetenes natur å forsøke å skjule handlingen som ligger bak. Revisjonen tar sikte på å oppdage, forebygge og rette opp begge typer feilinformasjon, men mislighetene kan være vanskeligere å oppdage og i mange tilfeller medføre langt større økonomiske konsekvenser – både direkte og indirekte.³⁵

3.4.2.2. Ansvarsfordelingens utgangspunkt

Avgivelsen av årsregnskapet medfører forutsetningsvis en forventning hos allmennheten om at regnskapsinformasjonen er korrekt. Når noen handler i tillit til regnskapene – en bank yter eksempelvis lån til selskapet – og det viser seg at informasjonen er uriktig, kan det oppstå tap. Et nøkkelord i forhold til ansvar for feil/misligheter er derfor hvilke forventninger omverdenen får til regnskapets godhet.

3.4.2.3. Særlig om oppgavefordelingen rundt årsregnskapet

Styret godkjenner og avgir regnskapet jf. rskl. § 3-1, § 3-5 og § 8-2.³⁶

34. NOU 1997:9 punkt 6.2.3.

35. Indirekte tap som følge av omdømmemessig skade kan ofte være mer alvorlig og langvarig enn eksempelvis den direkte økonomiske følgen et enkelt tilfelle av underslag medfører for selskapet.

36. Lov om årsregnskap mv. av 17. juli 1998 nr. 56.

Revisors primæroppgave i forbindelse med kontroll av regnskapsavleggelsen er å «gi uttrykk for en mening om hvorvidt regnskapet i det alt vesentlige er utarbeidet i samsvar med det gjeldende rammeverket for finansiell rapportering», jf. ISA 200 punkt 3. Standardens punkt 4 plasserer imidlertid ansvaret for selve regnskapsavleggelsen hos styret:

«Regnskapet som revideres er enhetens regnskap, og det er utarbeidet av enhetens ledelse under tilsyn av dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll. ... En revisjon i samsvar med ISA-ene gjennomføres ut fra forutsetningen om at ledelsen og ... de som har overordnet ansvar for styring og kontroll, har erkjent visse oppgaver og plikter som er grunnleggende for gjennomføringen av revisjonen. *Revisjonen av regnskapet fritar ikke ledelsen eller dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll for deres ansvar.*»³⁷

ISA-ene pålegger ikke styret eller ledelsen større ansvar enn det som følger av lover og forskrifter de er underlagt.³⁸ Poenget med ISA 200 punkt 4 må være å presisere at revisor ikke skal erstatte styrets funksjon, men være et supplement som gir ytterligere trygghet for at regnskapet er korrekt.

Oppgavefordelingen er etter dette at styret er ansvarlig for at årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i samsvar med gjeldende regler, mens revisors rolle er å gi en uavhengig og objektiv bekreftelse som gjør at brukerne av regnskapet kan stole på at det ikke inneholder vesentlige feil.³⁹

3.4.2.4. Hvem bør bære ansvaret for feil/misligheter i årsregnskapet?

Årsregnskapsrevisjonen tar nettopp sikte på å avdekke vesentlige feil/misligheter, jf.

37. Min understrekning.

38. Følger også av ISA 200 punkt 4. En utvidelse av styrets ansvar måtte enten hjemles i lov eller særskilt avtale.

39. NOU 2008:12 punkt 4.5.3.

revl. § 5-1 i.f. Mye taler derfor for at ansvaret bør påhvile revisor. Når revisjonsberetningen signeres, attesterer revisor at regnskapet gir korrekte opplysninger, og han bidrar således til at regnskapet blir fastsatt.

Sistnevnte moment ble trukket frem i Rt. 2010 s. 1328 (Sponsor Service). Selskapets revisor hadde avgitt en ren revisjonsberetning til tross for at det ikke var foretatt tilstrekkelig eller hensiktsmessig revisjon av vesentlige poster i årsregnskapet, herunder driftsinntekter og eiendelsposter, det var ikke foretatt tilstrekkelige revisjonshandlinger og heller ikke utarbeidet fullgod dokumentasjon. Høyesterett fant at revisors rene beretning i et slikt tilfelle utvilsomt var et aktivt bidrag til at styret fastsatte et uriktig årsregnskap. Revisjonsberetningen var reelt sett bestemmende for regnskapsfastsettelsen, og gjorde det *mulig* å fastsette regnskapet. Revisoren ble dømt for grov uaktsom tilsidesettelse av revisorloven gjennom unnlatt eller mangelfull revisjon, og grov uaktsom medvirkning til vesentlig overtredelse av flere bestemmelser i regnskapsloven.

Det bemerkes at styret ikke var saksøkt, og Høyesterett vurderte ikke ansvarsfordelingen.

Avgjørelsen illustrerer at revisors kontroll av regnskapet er et kvalitetsstempel. Revisors erklæring gir brukerne en *berettiget forventning* om at opplysningene er korrekte og i overensstemmelse med lov og forskrifter. Tilsvarende har styret en berettiget forventning om at revisjonen er til å stole på og at revisor tar fullt inn over seg det gjensidige tillitsforholdet som eksisterer mellom dem.

Hva slags regnskapsposter det er tale om, kan også ha betydning for ansvarsplasingen. Jo mer revisjonstekniske forhold det er tale om, desto mer naturlig er det at revisor skal bære ansvaret, jf. Oslo byretts dom 28. november 1996 (95-09744 A/44

«moms-dommen»). Ansvarsfordelingen mellom revisor og selskapets ledelse ble drøftet og retten kom til at revisors ansvar ikke bortfaller selv om ledelsen har ansvar på samme område. Revisjon innebærer nettopp kontroll med andres arbeid, og det må stilles strenge krav til revisor som en høyt spesialisert fagperson. Selv om retten ikke fastslo nøyaktig hvor strenge krav som måtte stilles, la den til grunn at det var større grunn for revisor til å foreta egne undersøkelser desto mer kompliserte og usikre reglene var.

I tillegg til korrekt innberetning av skatter og avgifter, vil særlig klassifikasjon og verddivurdering være blant de mer revisjonstekniske forhold revisor skal kontrollere. Revisor er nærmest til å ta stilling til slike forhold som følge av sin kompetanse og fagkunnskap. Det er heller ikke grunn til å regne med at selskapets ledelse/ styret har inngående kunnskaper om slike forhold. Samtidig er dette områder hvor det regelmessig begås feil, og som revisor derfor bør undersøke særskilt.

I dom 25. oktober 1993 (850-92 A) fra Eidsvoll herredsrett ble revisor holdt delvis erstatningsansvarlig for at regnskapet ga misvisende opplysninger med tap for fire aksjetegnere som følge.⁴⁰

Det ble anført at selskapet ikke hadde ført regnskapet i tråd med god regnskapskikk, herunder unnlatt å føre tvilsomme utestående krav til utgift. Revisor hadde på sin side unnlatt å kontrollere vesentlige regnskapsposter. Det ble særlig vektlagt at revisor hadde bygget på opplysninger fra ledelsen uten å foreta selvstendige kontroller slik han pliktet. Revisor var også klar over at aksjetegnernes inntreden var betinget av balanse i regnskapet for den aktuelle

40. Retten lempet ansvaret ut fra saksøkernes særlige kompetanse og tilgang til relevante opplysninger fra ledelsen.

periode, noe de hevdet måtte virke skjerp-ende.

Vedrørende selskapets utestående fordringer konkluderte retten med at posten i den aktuelle periode var stor – i alt kr 4,6 millioner – og at en fordringsmasse av denne størrelse krevde nærmere undersøkelser. Tapsavsetningen var kun kr 131 000, og revisor hadde ikke undersøkt fordringens godhet. Sammen med andre uforsvarlige regnskapsdisposisjoner viste årsresultatet et underskudd på kr 14 000, og ikke hele kr 1 – 1,5 millioner som god og forsiktig regnskapsskikk tilsa. Retten la til grunn at revisor burde ha oppdaget at den utestående fordringsmassen var oppført med altfor stor verdi.

Samlet sett var det knyttet så stor usikkerhet til selskapets utestående fordringer at revisor burde foretatt langt mer selvstendige og grundige undersøkelser. Retten fant det godtgjort at investorene hadde lagt avgjørende vekt på at regnskapene var revidert, og det virket skjerpene at revisor var klar over at regnskapet var motiverende for aksjetegningene. Selskapets reelle underskudd var således en synbar bristende forutsetning. I denne forbindelse uttalte retten at revisor bl.a. skal kontrollere selskapets ledelse, og *med sin erklæring vise at regnskapene er til å stole på*.

Når revisorlovens og standardenes bestemmelser leses i sammenheng, kan det synes som revisor nærmest har ansvar for å avdekke enhver feilinformasjon. Standarden erkjenner imidlertid revisjonens iboende begrensning om at de revisjonshandlinger som kan gjennomføres og som danner grunnlaget for revisors konklusjoner, «er mer underbyggende enn absolutte». Standardene krever bare at revisor, gjennom tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis, oppnår *betryggende sikkerhet* for at regnskapet ikke inneholder slike mangler, jf. eksempelvis Rt. 2010 s. 1328 (Sponsor

Service). Det bemerkes imidlertid at «betryggende sikkerhet» representerer en høy grad av sikkerhet, jf. ISA 200 punkt 5.

Ettersom revisors oppgave er å kontrollere selskapsledelsens opplysninger, kan han ikke forventes å oppdage enhver feilopplysning. Det ville medføre altfor omfattende undersøkelser og bli uforholdsmessig ressurskrevende. Derfor er terskelen satt ved *vesentlig* feilinformasjon, jf. ISA 200 punkt 6. Det må dermed foretas en proporsjonalitetsavveining hvor risikoen for vesentlig feilinformasjon holdes opp mot den ressursbruk som anses hensiktsmessig for å oppnå et tilfredsstillende resultat.

3.4.2.5. Oppsummering

Enkelte deler av årsregnskapet er særlig utsatt for misligheter og krever derfor særskilte undersøkelser. Dette kan eksempelvis gjelde innberettede skatter- og avgifter, selskapets låneforhold, om aksjekapitalen er intakt samt om det er gjennomført kapitaltransaksjoner som er egnet til å påvirke egenkapitalen. Videre må revisor være oppmerksom på andre varselsignaler som uvanlige periodiseringer, fiktive fakturaer, manuelle transaksjoner/ korreksjoner eller komplekse selskapsstrukturer. Revisor må være ekstra på vakt ved slike forhold og konstruksjoner, fordi det kan være indikasjon på manipulasjon eller kamouflasje.

Andre forhold kan også tenkes, og det må bero på revisors skjønn hva som skal undersøkes særskilt, hvilke revisjonshandlinger som anses hensiktsmessige og hvordan konklusjonen skal utformes basert på den risiko som avdekkes. Grunnet hensynet til formålstjenlig ressursbruk, har lovgiver valgt kriteriet «beste skjønn» som målestokk. Så får det være opp til revisorbransjen å vurdere hva som til enhver tid utgjør den dyktige og ansvarsbevisste revisors handlemåte.

Konklusjonen blir at styret har ansvaret for å besørge at årsregnskapet er avgitt i samsvar med lov og forskrifter, at det er korrekt og gjenstand for en betryggende kontroll, mens revisor har ansvar for å kontrollere om opplysningene er korrekte. Avdekkes eller bevises det at en aktsom revisjon ville ha oppdaget feilinformasjonen i årsregnskapet, er kravene til ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng oppfylt og revisor kan holdes erstatningsansvarlig.

3.4.3. *Ansvaret for formuesforvaltningen*

3.4.3.1. *Styrets individuelle ansvar?*

Utgangspunktet er at formuesforvaltningen ligger under styrets ansvar, jf. asl. § 6-12 tredje ledd. Det er videre en viss sammenheng mellom styrets oppgaver med regnskapsavleggelsen og formuesforvaltningen. En sentral del av forsvarlig formuesforvaltning er å ha korrekt regnskapsføring og interne kontrollmekanismer.⁴¹ Disse elementene er også viktige deler av årsregnskapsgrunnlaget.

Etter revl. § 5-1 annet ledd skal imidlertid revisor «se etter at den revisjonspliktige har ordnet formuesforvaltningen på en betryggende måte og med forsvarlig kontroll». Spørsmålet er hva som ligger i kravet «se etter».

Naturlig språklig forståelse kan tilsi at revisors ansvar er av mer underordnet art, og at kravene derved er oppfylt så lenge revisor har undersøkt om styret og ledelsen har overholdt sine plikter.

På den annen side sier ikke loven noe om hvilke undersøkelser revisor skal foreta når han «ser etter» og heller ikke hvor inngående undersøkelsene skal være. Dette vil nødvendigvis variere bl.a. ut fra selskapets art, virksomhetens kompleksitet, omfang og kapitalsituasjon.

41. NOU 2008:12 punkt 4.3.1.

I LF-2006-118756 sto det sentralt at selskapet hadde mangelfull internkontroll. Ut fra situasjonens alvor hadde nok revisor oppfordring til å foreta mer inngående undersøkelser enn det som generelt kan utledes av lovens regler. Dette viser at revisors konkrete skjønn er bestemmende for hvilke undersøkelser som skal foretas, og vurderingstemaet blir om skjønnsutøvelsen er forsvarlig. At selskapet driver med risikoutsatt virksomhet, vil typisk fordre skjerpet aktsomhet fra revisors side, idet skadeevnen for store tap må anses å være betydelig.

Revisors plikt til å se etter at selskapet har ordnet formuesforvaltningen på en betryggende måte er ifølge revisorlovens forarbeider et viktig virkemiddel i forbindelse med bekjempelse av økonomisk kriminalitet.⁴²

Det var imidlertid uenighet i Revisorlovutvalget om hvor vidtgående plikter revisor skulle pålegges ved kontroll av formuesforvaltningen. Flertallet foreslo at revisor skulle pålegges tilleggsplikter i form av kontroll med styrets ivaretagelse av sine lovbestemte plikter, mens mindretallet ikke ville pålegge revisor plikter som ikke var tilstrekkelig definert.⁴³ I likhet med mindretallet ønsket ikke departementet å åpne for utvidete krav ettersom det var egnet til å svekke revisors uavhengighet og ville skape en uklar ansvarsfordeling mellom revisor og selskapsledelsen.

Tilliten til revisors uavhengighet er grunnleggende for tilliten til regnskapet. Oppfatter regnskapsbrukerne revisor som faktisk uavhengig av selskapet, har de større grunn til å stole på opplysningene, og det kvalitetsstempel som revisjonen representerer, får økt vekt. Foreligger det derimot for-

42. Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) punkt 5.1.5.2 på s. 34.

43. NOU 1997:9 s. 214 og Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) s. 29-30.

hold som er *egnet* til å svekke tilliten, ville hele poenget med revisjonen bortfalle.⁴⁴

I praksis vil det nok være en utfordring for revisor å skille mellom en slik «se etter-vurdering» og den kontroll som utføres i forbindelse med revisjonen. Særlig fordi revisjonen ofte er et løpende arbeid gjennom regnskapsperioden som dels fordrer medvirkning fra selskapet i form av samarbeid og dels innebærer en viss form for rådgivning og kontroll, må revisor vurdere formuesforvaltningen på en måte som antakeligvis overstiger å «se etter».

3.4.3.2. *Har revisor plikt til å gripe inn?*

Et relevant spørsmål er *om* og *når* revisor plikter å gripe inn dersom han ser at formuesforvaltningen ikke er betryggende. Dette ble drøftet i Rt. 2003 s. 696 (Ivaran), som er den kanskje mest sentrale dommen om ansvarsfordelingen mellom styret og revisor der de har sammenfallende oppgaver. Saken gjaldt erstatningskrav fra selskapet mot revisor for ikke å ha hindret eller begrenset tap som følge av daglig leders valutahandel. Det var enighet om at den kommersielle formuesforvaltningen var styrets oppgave og at revisors oppgave var å kontrollere årsoppgjør og regnskap. Uenigheten gjaldt oppgavefordelingen ved kontroll med daglig leders omfattende og spekulative valutahandel, herunder om dette i seg selv var så spesielt at det foranlediget skjerpet oppmerksomhet fra revisor.

Høyesterett drøftet først betydningen av vedtektenes formålsangivelse. Retten kunne ikke se at valutaspekulasjoner var en uvanlig side av «skippsfart og beslektet virksom-

44. Det er i den forbindelse tilstrekkelig at det foreligger elementer som kan tilsi at uavhengigheten er svekket. Det avgjørende er hvordan revisors uavhengighet *fremstår*, ikke hvordan revisor selv vurderer sin uavhengighet.

het samt investeringer og deltakelse i andre selskaper». Valutahandel kunne ha en funksjon i å sikre mot risiko ved endringer i kursforholdet mellom to valutaer og således sikre selskapet mot valutarisiko.

Dernest ble det vektlagt at daglig leder på transaksjonstiden nøytt stor tillit, særlig ved at han var meddelt eneprokura. Det hadde også betydning at styret var klar over og hadde godtatt valutahandlenes betydelige omfang, og at styret hadde langt mer inngående kunnskap om dette området enn revisor. Konklusjonen var derfor at revisor ikke hadde oppfordring til å undersøke nærmere, og han ble frikjent. Kontroll med daglig leders valutahandel var ikke en del av revisors oppgaver.

Om oppgavefordelingen uttalte retten:

«Når vi er utenfor de oppgavene som knytter seg til årsoppgjør og regnskap, må utgangspunktet etter min mening være at primæransvaret for å føre kontroll med [daglig leders] disposisjoner lå hos styret. Revisors plikt måtte først og fremst være å reagere hvis han var blitt oppmerksom på uregelmessigheter som kunne gi fare for tap, og som han måtte regne med at styret ikke kjente til.⁴⁵

I vurderingen må det få betydning hvilke kunnskaper henholdsvis revisor og styret hadde, og også hvilke kunnskaper revisor måtte regne med at styret hadde.»

Uttalelsen kaster lys over grensene for revisors inngrepsplikt. Etter en konkret helhetsvurdering fant Høyesterett at styret var nærmere enn revisor til å bære ansvaret for daglig leders disposisjoner. Dette ble særlig begrunnet med styrets brede kompetanse innen shipping og valutahandel, hyppigheten av styremøter samt den nære kontakten mellom daglig leder og styreleder – som for øvrig var eneaksjonær.

Ifølge Cordt-Hansen, Siebke og Knudsen gir dommen grunnlag for en hovedregel

45. Min understrekning.

om at prinsipalansvaret for forvaltningsmessige disposisjoner ligger hos styret, slik at revisors ansvar først kommer til anvendelse dersom det avdekkes uregelmessigheter som kan lede til tap, og som revisor må anta at styret ikke er kjent med.⁴⁶ Dette korresponderer også med forarbeidenes forståelse av revisors lovfestede plikt til å påpeke kritikkverdige forhold til selskapsledelsen.⁴⁷

«Departementet vil for øvrig understreke at selv om ikke revisor pålegges noen kontrollplikt, vil misligheter og feil hos ledelsen kunne være blant de forhold revisor må påpeke overfor den revisjonspliktige dersom dette avdekkes i forbindelse med revisjonsoppdraget. ...»

3.4.3.3. Oppsummering

Styret har primæransvaret for at formuesforvaltningen er gjenstand for betryggende kontroll, og det skal en del til før revisors plikt til å gripe inn aktualiseres.

Av hensyn til revisors uavhengighet bør det være en klar deling av styrets og revisors plikter i forhold til formuesforvaltningen. Dersom revisor begir seg inn på de plikter som påhviler selskapets ledelse, innenfor et område som ikke er hans primære felt, kan grensene lett bli utvisket. Revisor er i utgangspunktet ikke selskapets sparingspartner, men en objektiv kontrollør. I tillegg til sine plikter overfor selskapet og dets kreditorer, har revisor dessuten vidtgående plikter overfor offentlige myndigheter, kapitalmarkedet og allmennheten for øvrig.

Avdekkes alvorlige eller kritikkverdige forhold som revisor burde forstå at styret ikke kjenner til, har han imidlertid plikt til å

gripe inn. Unnlatelse kan være ansvarsbe-
tingende.

3.4.4. Forutsetningen om fortsatt drift

Med fortsatt drift menes at det er sannsynlig at driften vil fortsette i overskuelig fremtid, jf. ISA 570 punkt 2. Med «overskuelig fremtid» menes tiden frem til avleggelsen av neste års regnskap. Er forutsetningen til stede, registreres eiendeler og gjeld på det grunnlag at enheten vil kunne realisere sine eiendeler og møte sine forpliktelser.

Både styret og revisor har selvstendig plikt til å vurdere om forutsetningen er oppfylt. Styrets vurdering skal fremgå av årsberetningen, jf. rskl. § 3-3. Revisor skal på sin side alltid uttale seg om forutsetningen i sin beretning, jf. revl. § 5-1 første ledd annet punktum og revl. § 5-6 femte ledd nr. 4. Unnlatelser kan medføre ansvar.

Forutsetningen om fortsatt drift presumeres å være vesentlig for regnskapsbrukerne, idet den gir informasjon om selskapets fremtidsutsikter. Svikt på dette området kan representere stor skadeevne.

Selv om ledelsen på et selvstendig grunnlag skal vurdere om forutsetningen er til stede, skal revisor evaluere om vurderingen er riktig. Ledelsens vurdering vil være et nøkkelement i revisors evaluering, men revisor skal på et uavhengig grunnlag vurdere regnskapsårets hendelser i lys av mulig vesentlig usikkerhet, jf. ISA 570 punkt A2.

Revisor har riktignok ikke plikt til å kompensere for analyser som ledelsen ikke har foretatt, eksempelvis for hvilken periode vurderingen gjelder. Foreligger det derimot hendelser eller indikasjoner på at forutsetningen kanskje ikke er oppfylt, skal revisor bemerke dette gjennom de fire ulike situasjoner opplistet i rskl. § 3-3 tredje ledd; utvilsom fortsatt drift (nr. 1), usikker fortsatt drift (nr. 2), tap av aksjekapital (nr. 3) eller sannsynlig avvikling (nr. 4).

46. Hans Cordt-Hansen, Henning A. Siebke og Espen Knudsen: Revisorloven med kommentarer (4. utgave, 2010) s. 163-164.

47. Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) punkt 5.1.5.2 på side 34. Se også revl. § 5-4 jf. § 5-2 fjerde ledd.

Konklusjonen blir at primæransvaret for riktigheten av forutsetning om fortsatt drift ligger hos styret og ledelsen, men at revisor har en kontrollfunksjon også her. Forhold som kan indikere at forutsetningen ikke er til stede, skal revisor angi i revisjonsberetningen, jf. revl. § 5-1 første ledd annet punktum. Han pålegges med andre ord en selvstendig vurderingsplikt. Manglende oppfyllelse av plikten medfører normalt ansvar.

4. Subjektive forhold

4.1. Styremedlemmets subjektive forhold

4.1.1. Betydningen av styremedlemmets individuelle forhold

Ettersom dagens aksjelovgivning ikke stiller formelle kompetansekrav til styret, vil langt fra alle styrene ha en spesialkompetanse.⁴⁸

Har ett eller flere av styremedlemmene en kompetanse som helt eller delvis sammenfaller med revisors, kan dette ikke fritta revisor for ansvar, men det kan undertiden virke skjerpene for det styremedlem det gjelder og lede til solidaransvar.

I en dom fra Borgarting lagmannsrett (LB-1995-03002 «Investa») krevde ca. 100 innlånskreditorer erstatning fra selskapets styre og revisor under henvisning til villedende regnskapsopplysninger. Et sentralt poeng i saken var en krysseiekonstellasjon mellom Investa og dets tilhørende selskaper, og at dette eierskapet ikke var åpent. Krysseiet førte til dobbelttelling av aktiva og oppblåsing av egenkapitalen. Den eierposisjon og spesielle kompetanse som daglig leder og to av styremedlemmene hadde,

48. Etter lovendring i kraft 1. juli 2013 kan aksjeselskaper ha kun ett styremedlem.

ble særlig vektlagt. Om relevansen av styrets kompetanse uttalte lagmannsretten:

«Ved vurderingen av om det foreligger uaktsom opptreden, er det av betydning å kartlegge eventuelle *særlige forutsetninger* styremedlemmet har for å utøve styrevervet; i denne sak for å slå ned på feilaktige eller på annen måte misvisende regnskapsopplysninger. Hvilke krav som ellers generelt må stilles til et styremedlem, må i noen grad avpasses etter selskapets størrelse, formål og kompleksitet. I et selskap av Investas størrelse og karakter, og som henvendte seg til et spesielt marked for sin hovedfinansiering, er det *berettiget å stille noe større krav* til styremedlemmene enn det som er vanlig m.h.t. regnskapsinformasjon.»⁴⁹

Særlig kunnskap må holdes opp mot styremedlemmets handlemåte, og ved spørsmålet om det er noe å bebreide vedkommende, vil styremedlemmets forutsetninger være av sentral betydning. Dette underbygges av at ansvaret er individuelt.⁵⁰

4.2. Revisors subjektive forhold

4.2.1. Betydningen av villfarelse

Culpanormen inneholder både et objektivt og et subjektivt element; det må foreligge en objektivt sett uforsvarlig handlemåte og skadevolder må samtidig være å bebreide.⁵¹ Revisors kunnskap er en slik subjektiv faktor. Inn under dette faller vurderingen av om det foreligger subjektive unnskyldningsgrunner som likevel kan fritta revisor for ansvar dersom en uaktsom handlemåte er påvist. Problemstillingen her blir om revisor kan bruke manglende kunnskap som en subjektiv unnskyldningsgrunn.

49. Mine understrekninger.

50. Det følger bl.a. av asl. § 17-1 at det er det *enkelt* styremedlem som kan holdes ansvarlig.

51. Se punkt 2.1.

4.2.2. Rettslig villfarelse

Rettslig villfarelse er normalt ikke en subjektiv unnskyldningsgrunn.⁵²

Det forventes at revisor har høy kompetanse og god innsikt i de til enhver tid gjeldende regnskapsregler, og det må være uaktsomt når revisor ikke fortløpende holder seg oppdatert på de mest sentrale lovområder. Mangelfull kunnskap om generelle lovregler på revisjonens område kan derfor ikke påberopes som unnskyldelig, jf. den ovenfor omtalte «moms-dommen».⁵³

Til sammenligning ble en advokat i Rt. 1989 s. 1318 funnet å ha opptrådt grovt uaktsomt da han hadde glemt å underrette testators ektefelle om bortfall av hennes arverett, som var uttrykkelig bestemt i arveloven § 7.⁵⁴ Høyesterett uttalte enstemmig at bestemmelsen var sentral i arveretten, og at det virket skjerpene at det var tale om brudd på en formregel. Ikke all uvitenhet om enhver rettsregel kan karakteriseres som grov uaktsomhet, men gjelder det en regel på et sentralt område, er uvitenheten lett grovt uaktsom.

For at revisor skal kunne ta stilling til riktigheten av selskapets regnskaper, kreves det ikke bare bransjekunnskap, han må også ha kjennskap til lover av betydning for sel-

skapsdriften. Det er ikke forventet at revisor skal avdekke ethvert lovbrudd, men revisor skal innhente «tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis» for at lovene er overholdt og «utføre spesifikke revisjonshandlinger for å bidra til å identifisere brudd», jf. ISA 250 punkt 10 litra a og b.

Revisor forventes også å sette seg inn i spesielle regler for bransjen den revisjonspliktige opererer i, noe som ytterligere underbygger at rettslig villfarelse ikke er ansvarsbefriende.⁵⁵

4.2.3. Faktisk villfarelse

Det er større mulighet for at revisor kan høres med at det foreligger faktisk villfarelse. Har selskapets ledelse bevisst tilbakeholdt eller skjult viktig informasjon som revisor ikke med rimelighet kan forventes å oppdage, kan det vanskelig utledes ansvar for eventuelle tap. Det ligger i sakens natur at slike tilfeller faller utenfor det som revisor kan bebreides for.

Spørsmålet er om andre subjektive forhold kan være relevante. Som hovedregel må nok dette besvares benektende. Revisor vil eksempelvis ikke bli hørt med at han har dårlig tid, er utsatt for sykdom eller mangler erfaring.⁵⁶ Når han påtar seg oppdraget, forutsettes det at han innehar de nødvendige kvalifikasjoner og planlegger revisjonen på en hensiktsmessig måte. Slike omstendigheter er ikke *unnskyldelige* og vil derfor ikke fritta revisor for ansvar.

52. Se bl.a. Aage Thor Falkanger: God tro (1. utgave, 1999) s. 252-253 og Viggo Hagstrøm: Culpanormen (4. utgave, 1983) s. 66.

53. Dom av 28. november 1996 (95-09744 A/44).

54. Det bemerkes at forskjellene mellom advokaters og revisorers funksjoner – at advokaten skal ivareta klientens interesser mens revisor gjennom sin uavhengighet i tillegg til klienten skal ivareta interessene til brukerne av regnskapsinformasjonen – innebærer at vurderingsnormene ikke er fullt ut sammenfallende, og ansvarene derfor i utgangspunktet ikke sammenlignbare, jf. således Johan Giertsen: Revisors erstatningsansvar ved forsømt eller mangelfull kontroll av selskapets økonomiske stilling. I: Juristkontakt nr. 3/ 1994.

55. ISA 250 punkt 12.

56. Bror Petter Gulden: Den eksterne revisor (8. utgave, 2012) s. 340 og Erling Hjelmeng: Revisors erstatningsansvar (2007) s. 130.

5. Muligheter for å unngå ansvar

5.1. Hvordan kan styremedlemmet unngå ansvar?

For å unngå ansvar må styremedlemmet godtgjøre at vedkommende ikke har medvirket til omstendighetene som har forårsaket skaden.

Et første naturlig handlingsalternativ er å stemme mot forslag til vedtak. Styremedlem som stemmer mot et forslag, fritas normalt for ansvar idet vedkommende ikke har «voldt» skaden, jf. asl. § 17-1. Det kan imidlertid være vanskelig å bevise i ettertid. Særlig avhenger dette av hvor nøyaktig styreprotokollen føres. Er det dokumentert eller hevet over enhver tvil at styremedlemmet har stemt mot, vil han derimot være ansvarsfri idet kravene til ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng ikke er oppfylt.

Et styremedlem kan videre være avskåret fra å delta i behandlingen av et spørsmål, eksempelvis grunnet inhabilitet, jf. asl. § 6-27. Heller ikke i slike tilfeller kan styremedlemmet bli ansvarlig for styrets vedtak.

Endelig kan styremedlemmet trekke seg fra vervet når det foreligger «særlige grunner», jf. asl. § 6-7 første ledd. Det er om diskutert hvor mye som kreves for at et styremedlem skal kunne trekke seg.⁵⁷ Mye kan tale for at det ikke gjelder særlig strenge krav.⁵⁸

En annen sak er at styremedlemmet i enkelte tilfeller kan ha plikt til å trekke seg, eksempelvis dersom sykdom eller andre

omstendigheter hindrer styremedlemmet å ivareta vervet.⁵⁹

5.2. Hvordan kan revisor unngå ansvar?

5.2.1. Revisjonsberetningen – herunder sondringen mellom presisering og forbehold

Revisor skal avgi revisjonsberetning, jf. revl. § 5-6 første ledd første punktum. Har ikke revisor noe å utsette på eller bemerke til regnskapet, avgis normalt en ren beretning.

Oppdager revisor derimot avvik i regnskapet, eller fatter mistanke om potensielle lovbrudd eller andre feil eller misligheter som ikke lar seg rette opp, skal revisor i tråd med god revisjonsskikk enten foreta presisering eller ta forbehold, jf. revl. § 5-2 syvende ledd. Hvorvidt plikten til å foreta presisering eller ta forbehold inntreffer, avhenger ofte av hva slags type opplysning det gjelder og om styret har omtalt forholdet i årsberetningen.

Presisering foretas der revisor ønsker å gjøre brukerne oppmerksom på visse forhold i regnskapet, men i motsetning til forbeholdene endres ikke konklusjonen. Det klassiske tilfellet er hvor det foreligger en usikkerhet i regnskapet som er egnet til å skape tvil om selskapets evne til fortsatt drift. En presisering innebærer ikke at revisor er uenig med selskapets ledelse eller at regnskapet inneholder feil. Presiseringen understreker kun at det er usikkerhetsmomenter som kan være av betydning for hvordan brukere av regnskapsinformasjonen vil innrette seg.

Er revisor uenig i regnskapet, avdekker misligheter eller feil som ikke kan korrigeres gjennom revisjonshandlinger eller ikke har kunnet gjennomføre revisjonen fullt ut, må revisor ta forbehold i revisjonsberet-

57. NOU 1996:3 s. 142.

58. Tore Bråthen: Selskapsrett (4. utgave, 2013) s. 161 og Mads Henry Andenæs: Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper (2006) s. 368-369. Se også Tore Bråthen: Styremedlemmers fratreden. I: Magma nr. 5/ 2006.

59. Ot.prp. nr. 36 (1993-1994) s. 203 og RG 1994 s. 145 (Eidsivating).

ningen. Dette får betydning for konklusjonen, som enten kan være «positiv tross alt», negativ eller at revisor ikke kan uttale seg.

De to sistnevnte alternative konklusjoner vil i praksis gi regnskapsbrukerne et alvorlig signal. De tyder ofte på at det er knyttet betydelig usikkerhet til regnskapets godhet, at regnskapet avdekker mangelfull internkontroll eller at revisor i det minste har mistanke om det kan foreligge misligheter som ikke har latt seg påvise.

5.2.2. Nummererte brev

Ved mistanke om eller konstatering av mer alvorlige forhold, eksempelvis utilstrekkelig internkontroll, manglende pliktige noter eller mangelfulle opplysninger i årsberetningen, skal revisor underrette selskapet ved å sende såkalte nummererte brev.

Revisorloven § 5-2 fjerde ledd jf. § 5-4 angir at revisor plikter å påpeke visse forhold overfor selskapets ledelse i form av nummererte brev. Hvilke forhold dette omfatter, er positivt angitt i fjerde ledd nr. 1-6.⁶⁰ Forarbeidene gir ingen særlige holdpunkter, men ut fra bestemmelsens utforming må det antas at oppregningen er uttømmende.⁶¹ Terskelen for å sende nummererte brev er trolig nokså høy, men det antas at plikten til å sende nummerert brev inntrer ubetinget dersom et eller flere av forholdene i § 5-2 fjerde ledd nr. 1 til 6 blir avdekket.

Nummererte brev har særlig to funksjoner.

60. Frem til revisorloven av 1999 var det ikke lovfestet *hvilke* forhold revisor skulle ta opp med ledelsen.

61. Verken NOU 2008:16, Prop. 117 L (2009-2010) eller Innst. 343 L (2009-2010) kommenterer § 5-2. Se også Hans Cordt-Hansen, Henning A. Siebke og Espen Knudsen: Revisorloven med kommentarer (4. utgave, 2010) s. 210.

For det første har styret og ledelsen krav på og behov for å bli informert. Tidligere erfaring viser at styremedlem(mer) eller daglig leder ikke automatisk får den nødvendige informasjon fra styremedlemmet – normalt styreleder – som først mottok informasjonen.⁶² Dette er nå i stor grad avhjulpet ved at brev vedrørende forhold som kan medføre ansvar for styret, skal sendes i kopi til samtlige styremedlemmer, jf. revl. § 5-4 tredje punktum.

For det annet er nummererte brev et viktig bevis i revisors dokumentasjon for at han har oppfylt sine plikter, jf. revl. § 5-3, ISA 230 og ISA 240, og de tjener som ansvarsbegrensende hjelpemiddel.

De forhold som revisor skal opplyse om i nummererte brev, skal forutsetningsvis etter revl. § 5-2 fjerde ledd og ISA 240 være vesentlige.⁶³ Det har imidlertid vært delte meninger om hva som er pliktutløsende: Både flertallet i Revisorlovutvalget og flere av standardene forankrer plikten til de vesentlige forhold, særlig med den begrunnelse at dette opprettholder betydningen av nummererte brev. Brevene forutsettes særskilt behandlet av de styrende organer i selskapene og en bruk av nummererte brev ved mer bagatellmessige forhold vil kunne medføre en nedvurdering av dokumentet. Departementet sluttet seg derimot til utvalgets mindretall som mente at hensynet til ensartet praksis om skriftlig korrespondanse mellom revisor og selskapet var av større betydning enn frykten for utvanning av brevenes betydning.⁶⁴

Begge syn har mye for seg. For å forsikre seg om at selskapet blir gjort oppmerksom på alle forhold av betydning, kan det

62. Se eksempelvis LF-2006-118756.

63. ISA 240 punkt 44 flg.

64. Se Hans Cordt-Hansen, Henning A. Siebke og Espen Knudsen: Revisorloven med kommentarer (4. utgave, 2010) s. 210 flg.

minst risikable være at nummererte brev brukes som kommunikasjonsform. På den annen side vil dette antakeligvis medføre en for omfattende ressursbruk i praksis. Derfor er det mye som taler for at løsningen i tillegg til å være forsvarlig, bør være praktisk, herunder å oppnå balanse mellom en forsvarlig ressursbruk og en betryggende regnskapskontroll. Cordt-Hansen, Siebke og Knudsen har oppstilt følgende fire hovedprinsipper for å oppnå dette.⁶⁵

1. Bagateller og åpenbare misforståelser som rettes med én gang, nødvendigvis ikke skriftlig henvendelse til ledelsen gjennom nummererte brev.
2. Har revisor avdekket mer alvorlige eller vesentlige forhold, f.eks. knyttet til den interne kontroll, bør slike forhold alltid tas opp skriftlig, selv om det vises vilje til å utbedre forholdet. Det er viktig at ledelsen/styret, som har ansvaret, får informasjon, slik at disse i ettertid kan følge opp.
3. Enhver avdekket svakhet ved regnskapsrutiner, interne kontrollordninger mv. bør, uten hensyn til vesentlighet, rapporteres skriftlig når det er tvil om viljen til å foreta de nødvendige forbedringer.
4. Har revisor avdekket misligheter eller feil, bør disse rapporteres uten hensyn til vesentlighet.

Revisor kan etter dette trolig ikke helgarde seg ved å sende nummererte brev ved enhver mistanke, slik at bagatellmessige eller forbigående forhold som blir rettet, ikke utløser plikt til å sende nummerert brev. Det avgjørende må være at forholdet kan ha betydning for regnskapet eller medføre an-

65. Hans Cordt-Hansen, Henning A. Siebke og Espen Knudsen: Revisorloven med kommentarer (4. utgave, 2010) s. 212.

svar for styret. Det vil være sentralt at ledelsen og styret har fått tilstrekkelig informasjon – særlig at styrets medlemmer er orientert om mulig ansvarsbetingende forhold – og at revisor samlet sett har gjort det han kan for å oppfylle informasjonsplikten. Har han gjort det, er det opp til styret å oppfylle sine plikter.

5.2.3. *Fratreden*

Som en siste utvei kan revisor melde fratreden.

Fratredelsesretten etter revl. § 7-1 første ledd vil først og fremst være aktuell der revisor ikke gis mulighet til å oppfylle sine lovpålagte plikter.

Etter § 5-2 tredje ledd er selskapet pålagt en medvirkningsplikt ved at revisor skal gis tilgang til alle nødvendige opplysninger. Medvirkningsplikten er grunnleggende for at revisor skal kunne utføre oppdraget, og det er revisor selv som må angi hva som anses som nødvendig og tilstrekkelig informasjon. Med tanke på det strenge ansvar revisor er underlagt, må revisor kunne si fra seg oppdraget dersom han ikke har tilstrekkelig grunnlag for å uttale seg i revisjonsberetningen.⁶⁶

For det annet utløses revisors fratredelsesrett når det foreligger «andre særlige grunner». Gulden fremholder som eksempler på «andre særlige grunner» at revisor ikke gis mulighet til å oppfylle sine plikter, får mistanke om at informasjon holdes tilbake eller at tillitsforholdet mellom revisor og selskapet er brutt.⁶⁷ Motpolen til revisors strenge aktsomhetsansvar må være an-

66. Henning A. Siebke: Når revisor skal og bør trekke seg. I: Revisjon og Regnskap nr. 8/2009 s. 32. Se også ISA 750 punkt 9 og 10.

67. Bror Petter Gulden: Kommentarer til revisjonsloven § 7-1, Gyldendal Rettsdata note 158. Se også Henning A. Siebke: Når revisor skal og bør trekke seg. I: Revisjon og Regnskap nr. 8/2009 s. 32.

ledningen til å distansere seg dersom han har gjort det han kan, og selskapets unnlåtelse av å rette alvorlige feil er egnet til å eksponere ham for ansvar.

Fratredelsesplikten inntreer ubetinget dersom det avdekkes vesentlige brudd på lov eller forskrifter og selskapet ikke retter på forholdet, jf. revl. § 5-2 første ledd.

Hva som regnes som «vesentlig», beror i første omgang på revisors profesjonelle skjønn. Vurderingen består av en rekke faktorer, bl.a. hvilke forhold som avdekkes, virksomhetens art og omfang samt risikoeksponering. Enkelte lovbestemmelser skal revisor imidlertid være spesielt oppmerksom på, særlig aktuelle bransjebestemmelser og lover som gjelder økonomisk kriminalitet. Overtredelser her utløser trolig en automatisk fratredelsesplikt.

Hvor terskelen ellers skal plasseres, må bero på en samlet vurdering. Forarbeidene fremholder eksempelvis at brudd som skyldes feilbehandling som omgående blir rettet, ikke utløser fratredelsesplikt, men gjentakelser eller manglende vilje til å iverksette nødvendige tiltak vil kvalifisere, jf. LF-2006-118756.⁶⁸

Konklusjonen må etter dette bli at revisor, til tross for en streng aktsomhetsnorm, er gitt muligheter for å begrense ansvarsposisjonen. Ved manglende medvirkning fra selskapet, mistanke om misligheter som ikke lar seg dokumentere, manglende evne/vilje til å rette på vesentlige forhold eller tillitsbrudd, har revisor flere alternativer for ryggdekning.

6. Avsluttende bemerkninger

Culpanormen på området for styremedlemmers og revisors ansvar i dag må karakteriseres som streng. Det er svært liten plass for subjektive unnskyldningsgrunner.

Det er sparsommelig med Høyesterettspraksis konkret rundt ansvarsfordelingen, hvilket har sammenheng med at styret i stor grad har sluppet unna søksmål. I de to mest alvorlige sakene i norsk historie – Sponsor Service og Finance Credit – ble ikke styret saksøkt, noe som resulterte i en bred debatt rundt realiteten av styreansvaret. I kjølvannet av sakene ble det hevdet at styreansvaret fremstår som mer eller mindre illusorisk.⁶⁹ Lovgiver må åpenbart ha registrert disse uheldige virkningene idet ansvarsreglene i dag fremstår som strengere enn de var tidligere på 2000-tallet og antallet fellende dommer spesielt mot styremedlemmer har økt betraktelig etter 2005.⁷⁰

Fraværet av erstatningssøksmål mot styret synes å skyldes en ren kost/nytte-vurdering, hvor store prosesskostnader veies opp mot hva som er å hente økonomisk. Selv om det i dag fremmes flere søksmål også mot styremedlemmer, antas slike kost/nytte-vurderinger fremdeles å være en realitet.

Praksis viser at skadelidte regelrett går direkte på revisor for hele kravet, idet han som følge av lovpålagt ansvarsforsikring normalt er mer søkegod enn styremedlemmene, jf. prinsippet om «deep pockets». Solidaransvar – og derved regressinstituttet – kan nok oppleves som urimelig, spesielt dersom begrunnelsen er at revisor har bedre

69. Se Per Hanstad: Sponsor Service-dommen: Ansvaret plassert der det må ligge. (<http://www.revisorforeningen.no/d9264146/sponsor-service-dommen-ansvaret-plassert-der-det-må-ligge>)

70. Ifølge Olav Fr. Perland har det vært 63 fellende dommer mot styremedlemmer i perioden 2002-2012, og 48 av dem er fra de seneste fem årene i perioden, jf. www.wiersholm.no/ISiteCollectionDocuments/Publikasjoner/Styreansvarsartikkel_Olav_Perland.pdf.

68. NOU 1997:9 s. 149.

dekningsmuligheder og ikke at han i større
utstrekning er å bebreide. Hensynet bak so-
lidaransvaret er imidlertid at skadelidte skal
kompenseres for det tap han urettmessig er

påført, og skadevolder er på sin side nær-
mere til å bære regressbyrden.

Specialister i selskabsret

**Vores mål er at være et skridt foran, så juraen skaber muligheder
frem for begrænsninger.**

Plesners rådgivning i selskabsret varetages af et dedikeret team af højt
specialiserede jurister med erfaring inden for alle grene af selskabsret-
ten. Vores klienter omfatter hele spektret fra store børsnoterede selska-
ber til selskaber med én enkelt aktionær.

Plesner er anerkendt som et af de førende full-service advokatfirmaer i
Danmark. Med ca. 380 ansatte, hvoraf 250 er juridiske medarbejdere,
kan vi løfte de største og mest komplekse juridiske opgaver.

www.plesner.com

PLESNER